

Meseedukációban részt vett, atipikus fejlődésmentű gyermeket nevelő szülők kommunikációs mintázatainak elemzése konduktív nevelési környezetben: pilotvizsgálat

Gál Franciska¹ – Kriston Noémi² – Szabó Kitti³ – Ferencz Eliza⁴

Absztrakt:

Jelen tanulmány célja az atipikus fejlődésmentű gyermekek elsődleges gondviselőinek dajkanyelvi (infant directed speech – IDS) mesélési szokásainak vizsgálata, különös tekintettel a dajkanyelv lexikai és szintaktikai jellemzőire. A kutatás a Semmelweis Egyetem Pető András Kar Intenzív Intervallum Konduktív Nevelési Csoportba járó gyermekek szüleinek körében zajlott, és alapját Harmati-Pap és munkatársai (2021) vizsgálata képezte. A vizsgálat során kvalitatív módszereket (megfigyelés, tartalomelemzés), valamint kvantitatív eszközöket (két félig strukturált kérdőív) alkalmaztunk. A kutatást háromtagú kutatócsoportunk végezte. Eredményeink azt mutatják, hogy a szabadszavas mesélésre épülő szülőedukáció hozzájárulhat a szülők hatékonyabb mesemondási szokásainak kialakításához. Az általunk kidolgozott mérősról alkalmasnak bizonyult a vizsgálat lebonyolítására. Az eredmények egy része összhangban állnak Harmati-Pap és munkatársai (2021) megállapításai-val. Ugyanakkor kutatásunkban megfigyelhető az atipikus gyermeket nevelő szülők részéről az összetettebb mondatszerkezetek és a gazdagabb szókészlet használata, ami különbséget jelent a korábbi eredményekhez képest.

Kulcsszavak:

kommunikáció, szabadszavas mesélés, dajkanyelv, szülőedukáció, konduktív nevelés

¹ Semmelweis Egyetem Pető András Kar Konduktívpedagógiai Intézet Anyanyelvi Nevelést és Kommunikációt Támogató Kutatási Műhely; gal.franciska@semmelweis.hu;

² Semmelweis Egyetem, Pető András Kar, Humántudományi Intézet, Anyanyelvi Nevelést és Kommunikációt Támogató Kutatási Műhely; noemi.kriston@gmail.com;

³ Semmelweis Egyetem, Pető András Kar, Humántudományi Intézet, Anyanyelvi Nevelést és Kommunikációt Támogató Kutatási Műhely; sz.kitti0323@gmail.com;

⁴ Semmelweis Egyetem, Pető András Kar, Humántudományi Intézet, Anyanyelvi Nevelést és Kommunikációt Támogató Kutatási Műhely; eliza.ferencz20021008@gmail.com;

Bevezetés

Jelen kutatásunk központjában az elsődleges gondozók dajkanyelvi mesélésének lexikai és szintaktikai jellemzőinek vizsgálata áll, amelyet atipikus fejlődésmentű gyermeket nevelő szülők körében végeztünk. Vizsgálatunkban kiemelten fontos terület a szülőedukáció és a szabadszavas mesélés. Harmati-Pap és munkatársai (2021) az anyai dajkanyelvi (IDS) és a felnőttekhez irányuló beszéd (ADS) jellemzőit vizsgálták mesemondási helyzetben. A kutatásban 22 anya-gyermek páros vett részt a gyermek különböző életkorában (újszülött-, hat és 18 hónapos korban). Az eredmények szerint újszülött korban az IDS még hasonlít az ADS-hez, azonban a gyermek fejlődésével az IDS egyre inkább eltérést mutat. A szülő gyermekéhez terjedelmesebben, azonban egyszerűbb mondatokban beszél. Jellemzőbbé válik a lassabb beszédtempó, többszöri ismétlés, valamint az egyszerűbb nyelvhasználat (Harmati-Pap et al., 2021).

A szülők szóbeli kommunikációs mintázatai a gyermekek szociális, nyelvi és érzelmi fejlődésének alakulásában meghatározó szerepet töltenek be (lásd Zsolnai, 2008). A kommunikációs mintázatok serkenthetik vagy gátolhatják a gyermekek gondolkodásának fejlődését. Ahogyan a felnőttek írásbeli kifejezőképességében is jelen vannak a gondolkodás strukturáltságának és szervezettségének serkentő és gátló tényezői (Pintér & Molnár, 2019), úgy a szülők (elsődleges gondozók) nyelvi tudatossága és kommunikációs stratégiája támogathatja vagy hátráltathatja a gyermek nyelvi kifejezőképességét és szociális fejlődését. A nevelés és a szociokulturális háttér összefüggésében a gyermek személyiségfejlődését meghatározza a szülők mentális állapota, az anya-gyermek kapcsolat, a gyermeknevelés kultúrája és a fejlődést segítő tárgyi környezet (Fejes et al., 2013).

A konduktív nevelési program alapelvei és értékrendje szerint működő rendszerben folyamatos, egésznapos és szakaszos konduktív nevelés zajlik (Kállay & Pásztorné, 2023). A szakaszos nevelés során – az intenzív konduktív nevelési csoportban – két-háromhetes intervallumban heti ötnapos ellátásban, egész napos fejlesztésben vesznek részt gyermekükkel együtt a szülők. Az intenzív intervallum nevelés során többek között a szülő és a gyermek megfigyelése, a nevelési célok meghatározása, a feladatok beállítása és otthoni alkalmazásának segítése zajlik (Kállay & Pásztorné, 2023). A konduktív nevelés hazai és nemzetközi reprezentációját feltáróan születtek rendszerező tanulmányok, amelyek egyrészt felhívják a figyelmet a korai fejlesztésben kívánatos folyamatos mérésekre (Pintér & Molnár, 2019), illetve – a központi sérültek körében – a korai fejlesztés területén kirajzolódó nemzetközi szerzői hálózatokra (lásd Pintér, Molnár & Gál, 2022). Konduktív nevelésben részesülő, központi idegrendszeri sérült óvodások megfigyelésére kidolgozott szempontsor validálásáról számolt be Pásztorné (2018). Ugyanakkor a korai konduktív fejlesztésben részesülő, atipikus fejlődésmentű gyermekét nevelő szülők edukációjára irányulóan eddig még nem születtek

vizsgálatok. A szülők számára a gyermekükkel folytatott mesélést tekintetük alkalmasnak arra, hogy felkészítsük őket a minőségi együttlétre, mivel a mese és a mesélés a gyermek személyiségfejlődésének egyik meghatározó tényezője (lásd például Mérei & V. Binet, 2006; Szinger, 2008).

Jelen kutatásunk célja az atipikus fejlődésmenetű gyermekek szüleinek szabadszavas mesemondása során alkalmazott dajkanyelvi elemek meglétének vizsgálata, valamint a mesemondás terén alkalmazott szülőedukáció eredményességének feltárása. Feltételezésünk szerint a meseedukáció hozzájárulhat a szülők hatékonyabb mesemondásához. Kutatásunk egyrészt kevés elemszámú, egyénfókuszú vizsgálat (lásd Pintér & Molnár, 2021), mert a meseedukációban két szülő vett részt, így a vizsgálatból származó következtéseink csak az adott vizsgálati körülményeken belül magyarázható, általánosítható megállapításokat csak kiemelt óvatossággal tehetünk. Vizsgálataink feltáró jellegű esetelemzés is, ami Harmati-Pap és munkatársai (2021) tipikus fejlődésmenetű gyermekek elsődleges gondozói körében végzett kutatásának modelljére épül.

Kutatásunk elsősorban olyan szakemberek számára lehet hasznos, akik szoros kapcsolatban állnak a szülőkkel, és aktívan részt vesznek a szülők edukációjában. Eredményeink hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a szakemberek hangsúlyozzák a szabadszavas mesélés jelentőségét, valamint tudatosabban támogassák a szülőket a hatékony mesemondási eszközök elsajátításában.

Elméleti háttér

A dajkanyelv sajátosságai

Az anyanyelv-elsajátítás már magzati korban elindul, azzal, hogy a magzat észleli édesanyja hangját az anyaméhben. Egyes kutatások szerint már ebben a korban is a dajkanyelvi beszédmód jelenik meg az anya magzatához irányított közléseiben (Svoboda et al., 2023). Ez előkészíti azt, hogy a születés után néhány nappal az újszülött csecsemő már képes megkülönböztetni leendő anyanyelvét más nyelvektől (Gósy, 2005) Ezt követően csecsemőkorban a felnőtt vagy elsődleges gondozó csecsemőhöz intézett közléseit, melyet a már megtapasztalt anyanyelven keresztül közvetít, nevezzük "infant directed speech"-nek vagyis IDS-nek. Az IDS egy spontán, nem tudatosan alakított beszédforma, melynek sajátosságai eltérnek a felnőttekhez szóló közvetlen beszédétől (adult directed speech, ADS). Az IDS elsődleges célja, hogy a gyermek felismerje és megkülönböztesse a felé irányuló beszédet: a dajkanyelv az anyanyelv-elsajátítás folyamatát segíti (Harmati-Pap et al., 2021). Az IDS többek között lexikai és szintaktikai szinten megkülönböztethető a felnőttekhez szóló beszédétől: a lexikai sokszínűség minimálisan van jelen, szintaktikailag kevésbé komplex, azonban előszeretettel használ ismétléseket, sokkal tagoltabb és fokozatosabb. Ez hat a csecsemő nyelv feldolgozására, majd annak elsajátítására. Az IDS dajkanyelvi akusztikai tulajdonsága, hogy

magasabb hangszínen közvetít, amelynek alapvető célja a hallgató, jelen esetben a csecsemő, figyelmének felkeltése. Kutatások azt is bizonyították, hogy az IDS egyik fontos összetevője a terjedelem. Phillips 1973-ban írt tanulmányából kiderül, hogy az anyai beszéd mennyisége kevesebb és szintaktikailag egyszerűsített, amikor gyermekeikhez beszélnek (Phillips, 1973; idézi Harmati-Pap et al., 2021). A dajkanyelvi beszédben továbbá kiemelkedő szerepet játszanak a kommunikáció nonverbális jelei. A kifejező mimika és a gesztusjelek a nonverbális kommunikáció azon jelei, amelyekkel a közös figyelmet lehet irányítani, az adott közlést étellel tölti meg, így a befogadó számára megkönnyíti a minél pontosabb feldolgozást. Így tehát az IDS, vagyis a dajkanyelvi beszéd a felnőtt által közvetített rövid, egyszerűsített, nonverbális jelekkel tarkított sajátos beszédmód, melyet a csecsemő felé intéz és ami szintaktikai és lexikai szinten is más, mint felnőtt a felnőtthez intézett beszéde. Figyelmet érdemel Saint-George és munkatársai (2013) szisztematikus áttekintése, amelyből két megfigyelést állapított meg: az IDS prozódiaja az érzelmi töltéseket tükrözi és megfelel a csecsemők preferenciáinak, illetve az anya-csecsemő közötti kapcsolat jelenléte és szinkronitás alapvető feltétel az IDS kialakulásához és meghosszabbításához. Ily módon az IDS egy interaktív ciklus része, amely fontos szerepet játszhat a csecsemők kognitív és szociális fejlődésében (Saint-George et al., 2013, p. 12).

Hazai kutatások a dajkanyelv és a mese összefüggésében

Két jelen vizsgálatunkhoz szorosan kapcsolódó hazai kutatást ismertetünk, amelyek a dajkanyelv és a mese összefüggésében születtek. Papp & Ivaskó (2017) óvodáskorú gyermekek körében vizsgálták a dajkanyelvi mesélés hatékonyságát. Feltételezésük szerint a dajkanyelvi sajátosságok elhagyása a gyermekek figyelmének csökkenésével jár, ezáltal a megértési teljesítmény romlását eredményezi. A mesehallgatás során minél több osztenzív stimulus éri a gyermekeket, annál tartósabb lesz a figyelmük, könnyebben idézik fel az egyes tartalmi elemeket. A vizsgálatban 22 óvodáskorú gyermek vett részt. A gyermekek hét mesét hallgattak meg különböző előadásmódban, majd a mesékre irányuló kérdésekre kellett választ adniuk. Az első két mesét dajkanyelvi stílusban adták elő, a harmadik és negyedik mesénél irreleváns elemeket hangsúlyoztak, az ötödik és hatodik neutrális hangsúlyú volt. A hetedik mesét dajkanyelvvél közvetítették videón keresztül, humán ágens helyett azonban bábbal, ismert női hangon. A meseértési tesztek eredményei igazolták, hogy minél több osztenzív stimulus érte a gyermeket, annál jobban teljesített a mese tartalmának felidézésben. Az eredmények azt mutatták, hogy a dajkanyelvi elemek elhagyásával a gyermek fókuszált figyelmi ideje csökkent, meseértési teljesítménye romlott. Továbbá arra a konklúzióra jutottak, hogy a mese közvetítésében a humán ágens eredményesebb, mint a báb. A kutatás a mesei tartalom megfelelő átadására hívja fel a figyelmet (Papp & Ivaskó, 2017).

Harmati-Pap és munkatársai (2021) tanulmányukban az anyai dajkanyelvi beszédet (IDS), illetve felnőttekhez irányuló beszédet (ADS) vizsgálták, valamint hasonlították össze őket a beszéd terjedelme, lexikai és szintaktikai jellemzői alapján, mesemondási szituációban, egy longitudinális kutatás keretében. A kutatásban 22 anya-csecsemő páros vett részt. Három alkalommal készült hangfelvétel (a gyermek újszülött, hat és 18 hónapos korában). Egy alkalom során két meseolvasási szituációt vettek fel, az egyiknél az anya felnőtt-höz irányított beszédét, a másikonál a gyermekéhez irányított beszédét nézték. Az anya először a kísérletvezetőnek olvasott mesét, miközben gyermeke az azonos helyiségben tartózkodott, de az anya-gyermek kontaktus minimalizálása érdekében a gyermekkel addig más felnőtt foglalkozott. A másik szituációban az anya a kísérletvezetők jelenléte nélkül gyermekének mesélte a mesét. Az anyák a mesélések során egy képeskönyvet kaptak, amely 12 képből állt és pár mondatos szövegbuborékokat tartalmazott. Megkérték őket, hogy alkalosságnak saját szavaikkal egy olyan mesét a képek alapján, amely hat főbb cselekményt tartalmaz. Az eredmények alapján arra a következtetésre jutottak, hogy az anyai dajkanyelv újszülött korban nem különbözik jelentősen a felnőttekhez intézett beszédétől, a gyermek életkorának előrehaladtával azonban egyre jobban eltér. Az anya gyermekéhez intézett mondanóját lassabb beszédtempó, valamint egyszerűsödés jellemzi (Harmati-Pap et al., 2021). Vizsgálatunk elméleti alapjául tehát ez a két hazai tanulmány szolgált, a következőkben a mesélés jelentőségét fejtjük ki a családi nevelés tükrében.

A mese és a mesélés jelentősége a családi nevelésben

A jó meséléshez elengedhetetlen a mesék gyermeki motívumainak ismerete (lásd Mérei & V. Binet, 2006; Pintér, 2019; Zóka, 2007). Az első ilyen motívum az átváltás, vagyis a csodás átváltozások motívuma. Az ismétlés motívuma rendkívül fontos, hiszen a kisgyermek képzelet áramlása nagyon labilis, könnyen megszakítható és annak érdekében, hogy ne akadjon meg az asszociatív láncolat, ismétlésekkel segíthetjük a gyermeket. Másfelől pedig a visszatérő cselekvések, fordulatok, formulák segítik a folyamatos átélést és az ismerőség érzése fokozza a gyermekben a biztonságot. Az elégtétel motívuma a legtöbb mesében megjelenik, hiszen a legtöbb esetben a jó elnyeri jutalmát. Szintén sok mesében megfigyelhető a veszély és menekülés motívuma, például a Kispipe és a fűszál című mesében. A karakterek és a mesei környezet varázslatosak, fantázia dúsak, például szerepelhetnek benne sárkányok és óriások, valótlan szereplők. Gyakran találkozhatunk a mesékben tetőpontként egy konfliktussal, melyet a főhősnek meg kell oldania. Ez lehet egy kihívás vagy akár egy izgalmas küldetés, a lényeg, hogy fokozza a hallgatóban az érdeklődést, izgalmat, hiszen sokszor a gyermekek azonosulnak a mesében szereplő főhősökkel. Általában a mese előrehaladtával a főhős karaktere is pozitív irányba fejlődik, majd a lezárásban egy tanulsággal találjuk szembe magunkat, mely segít a gyermekeknek megkülönböztetni a helyes utat a helytelentől (Zóka, 2007).

Számos mese beilleszthető a családi nevelésbe ezek miatt a tanulságok miatt, hiszen a gyermek könnyebben tud azonosulni a mesés karakterekkel, így szemléletesebben bemutathatunk számára olyan élethelyzeteket, amelyek látszólag nehezebben befogadhatóak számukra. Legyen akár ez a pelenkáról való leszokás, a cumi elhagyása vagy akár egészen más témában az egyes érzelmek felismerése és kezelése (Nyitrai, 2015). Tehát a mesélés hatékony módszer lehet a szülő számára a különböző élethelyzetek szemléletesebbé tételében, a családi nevelésbe teljes mértékben beilleszthető és még a kötődést és szülő-gyermek kapcsolódást is elősegítheti.

A közös mesélés alkalmas lehet arra is, hogy megvizsgáljuk, a szülőket önmagukat ösztönzi-e a gyermekkel együtt folytatott közös mesélés. Egy háromnapos családban folytatott otthoni meseprogram kipróbálásának eredményeiről számolt be Pintér, Szilágyi & Gál (2025) tanulmányában. A vizsgálatban nyolc szülő vett részt, akik három napra felosztva meséltek a gyermeküknek egy mesét, majd különböző ösztönző feladatokat oldottak meg a gyermekükkel. Három szülő fogalmazott meg véleményt, melyből óvatosan kirajzolódott a szülői mesélés kétféle szerepköre, az egyik a gyermekét fejlesztő szülő, illetve a mese folyamatát átélő szülő. Ebből arra is következtethetünk, hogy a szülőt is indokolt lenne arra felkészíteni, hogy ne csak annak tudatában meséljen, hogy gyermekét fejleszti, hanem a mesélés öröme, pozitív megélése céljából.

A szabad mesélés és a szabadszavas mesemondás jelentősége a családi nevelésben és a szülő-gyermek kapcsolat megerősítésében

Kutatásunk fontos részét képezi a szülő szabad mesélésre való ösztönzése, annak előnyeire való felhívása, valamint lehetőségeinek bemutatása, így szükségesnek tartjuk mindezek kifejtését.

A szabadszavas mesélésnek kiemelt jelentősége van a szülő-gyermek kapcsolatban, hiszen a történetalkotás során egy közösen átélt élményben lehet részük. A szülő által kitalált, formált történet a legszemélyesebb élményt biztosítja. Lehetőség adódik a gyermekükkel való közös történetalkotásra is, amelynek cselekményeit közösen alakítják. Akár mindennapi életeseményeket eleveníthet meg a szülő, vagy a gyermek aktuálisan megélt élményeit ágyazhatja bele a mesébe, amely segíti számára az aznapi események, esetleges negatív élmény feldolgozását. A mese elképzelése segíti a gyermek és a szülő belső képalkotását, fantáziájuk kibontakozását. Ezek a belső képek lényeges erővel bírnak, hiszen ezzel álmodjuk meg céljainkat, a vágyainkat, valamint küzdjük le frusztrációnkat (Kádár, 2017).

Feltételezhetjük, hogy a közösen megélt élmények a mesélés során pozitívan hatnak a szülő és gyermeke közötti kapcsolatra, ezáltal a biztos bázis kialakulására.

A szabadszavas mesélés során képeket is használhat a szülő, amelyek a történet egyes mozzanatait elevenítik meg. A szöveg nélküli képekkel számtalan különböző történet alkotására van lehetőség (Juhász, 2021). Az illusztrációknak a kisebb gyermekek körében még kiemelkedő szerepük van (Dénes, 2016). Pintér, Szentgyörgyi, Gál (2024) vizsgálata szerint az illusztrációval kísért mese a gyermekek nyelvi kifejezései terén eredményesebbnek bizonyult az illusztráció nélkül kísért mesével szemben. Továbbá szignifikáns különbség mutatkozott a gyermekek *válaszaiban a mesék megértésében az illusztrációval közvetített mese során, mint a „csak” fejből közvetített mesélés esetében*. A mesélés kiemelt szerepet tölt be a szülő és gyermeke közötti kapcsolat erősítésében. A mesélés egyik jelentősége az örömforrás (Szinger, 2008), amelyet a szülő és gyermeke egyaránt pozitív tevékenységnek él meg. A közös mesélés, mesehallgatás az érzelmi kapcsolatot is erősíti a szülő és a gyermeke között (Kádár, 2017). A mindennapokba ágyazott, rituálévá alakított mesélések során a közösen megélt élmények erősítik kapcsolatukat (Kádár, 2017).

Összességében tehát a mesélés nem csupán szórakoztató időtöltés, hanem egy olyan eszköz, amely pozitívan támogatja a szülő-gyermek kapcsolatot.

Az empirikus kutatás bemutatása

A kutatás célja

1. a meseedukációban részt vevő szülők mesélésének kommunikációs mintázatelemzése,
2. a dajkanyelvi mesélés sajátosságainak rögzítésére tervezett értékelési szempontsor validálása.

A kutatás környezete

A Semmelweis Egyetem Pető András Pedagógiai Szakszolgálat Egységes Konduktív Módszertani Intézmény (SEPA EKMPI) Intenzív Intervallum Konduktív Nevelési Csoportban két-háromhetes turnusokban, egésznapos ellátásban foglalkoznak a konduktor szakemberek elsősorban központi idegrendszeri sérült, koraszülött és eltérő izomzatú gyermekekkel. A csoportban a szakemberek a szülőket támogatva-segítve edukálják és készítetik őket együttműködésre, hogy a foglalkozásokon tanultakat otthon is tudják gyermekükkel alkalmazni. A csoportban arra törekszenek, hogy „ne csak egy „fejlesztésen” vegyenek részt a családok, hanem olyan tudást szerezzenek, amivel aztán gyermekük mindennapi életét, közösségbe való beilleszkedését tudják megkönnyíteni.” (Egységes Konduktív Pedagógiai Módszertani Intézmény honlapja)

Kutatásetikai kritériumok

Jelen vizsgálatunkat a Semmelweis Egyetem Pető András Kar Kutatásetikai Bizottsága engedélyezte (engedélyszámok: KEB/2024/21; KEB/2024/022; KEB/2024/023). A vizsgálatba bevont szakemberek és szülők írásban előzetes tájékoztatást kaptak a kutatásról, továbbá titoktartási nyilatkozatban közöltük az adatok biztonságos kezelését, többek között az anonimitás biztosítását.

A kutatás kérdései

Kutatási kérdéseinket a szakirodalmi áttekintésekből levezetve fogalmaztuk meg, amelyek a következők:

(K1): Működött-e a vizsgálatban résztvevő szülők bevonása a szülő-gyermek meseedukációba?

(K2): Megbízhatóan működött-e a vizsgálat elrendezése:

- a) a szülő bevonása a mesemondásba;
- b) a szülő felkészítése, nevelése;
- c) a szülő mesemondása a felkészítés után?

(K3): Milyen nyelvi mintázatok rajzolódnak ki a szülők szabadszavas mesemondásában a felkészítés előtt és a felkészítés után?

(K4): Milyen jelei mutatkoznak a szülő és gyermeke közötti kapcsolatnak a szabadszavas mesélés alatt és a mesélés befejezése után?

A minta és az adatfelvétel

Vizsgálatunkban konduktív nevelésben részesülő két gyermek és elsődleges gondozóik vettek részt. A gyermekek jellemzőit a SEPA EKMPI Intenzív Intervallum Konduktív Nevelés Csoportjában, a gyermekekről vezetett konduktori szakvélemények alapján ismertetjük. A meseedukációban résztvevő gyermekek és szüleik nevét a személyiségi jogok figyelembe vétele és betartása érdekében nem tüntetjük fel; a továbbiakban Gy1 és Sz1, valamint Gy2 és Sz2 jelölést alkalmazunk. A gyermekek és szüleik kiválasztása a csoport konduktoraival történő egyeztetés alapján történt.

Gy1 négyéves kislány, több alkalommal vett már részt a SEPA EKMPI Pedagógiai Szakszolgálat Intenzív Intervallum Konduktív Nevelés programján, kéthetes időintervallumokban, bentlakó formában. Szemkontaktust felvesz, amit beszédig megtart. Figyelme könnyedén, vizuális és auditív ingerekkel egyaránt felkelthető. Felé intézett kéréseket, utasításokat megért, azokra adekvát válaszokat ad. Beszédértése korának megfelelő szinten van. Beszédprodukciónak tekintve a beszéde időnként halk, de tartalmilag ép. Teljes, több

szóból álló mondatokban fejezi ki magát. Grammatikai elemeket jól alkalmaz. Szókincse életkorának megfelelő szinten van.

Gy2 hároméves kislány, több alkalommal vett már részt a SEPA EKMPI Pedagógiai Szakszolgálat Intenzív Intervallum Konduktív Nevelés programjában, bejárós formában. Szemkontaktust felvesz, megtart. Figyelme akusztikus és vizuális ingerekkel egyaránt felkelthető. Hozzá intézett egyszerűbb kéréseket, utasításokat megért és végrehajt. Egyre többet hangoztat, ciklizál, gagyog. Megjelentek nála a szókezdemények, egyszerűbb szavak.

A 2. táblázat összegzi a gyermekek jelöléseit, a hozzájuk tartozó életkorukat, diagnózisukat és a – vizsgálati idő szerinti – beszédképességük állapotát.

1. táblázat

A vizsgálatban résztvevő gyermekek főbb adatainak összegzése (Konduktori szakvélemények alapján)

Név	Életkor	Diagnózis	Beszédképesség
Gyermek jelölése: Gy1	Négyéves	Csecsemőkori agyi bénulás k. m. n. (G8090), Tetraparesis spastica bal oldali túlsúllyal, A motoros funkciók specifikus fejlődési zavara (F82), Egyéb koraszülött csecsemő (PO730)	<i>Beszédértés:</i> Korának megfelelő szinten van beszédértése. Hozzá intézett közléseket megért, adekvátan válaszol. <i>Beszédprodukción:</i> Beszéde halk, de tartalmilag ép. Artikulációs hibák időnként megfigyelhetőek. Szókincse életkorának megfelelő. Teljes, több szóból álló mondatokban fejezi ki magát.
Gyermek jelölése: Gy2	Három- éves	Agyi rendellenesség (G9390), Macrocephalia	<i>Beszédértés:</i> Hozzá intézett egyszerű ké- réseket, utasításokat megérti, végrehajtja. <i>Beszédprodukción:</i> Hangoztat, ciklizál, gagyog. Szókezdemények, egyszerűbb szavak megjelentek.

A kutatás módszerei

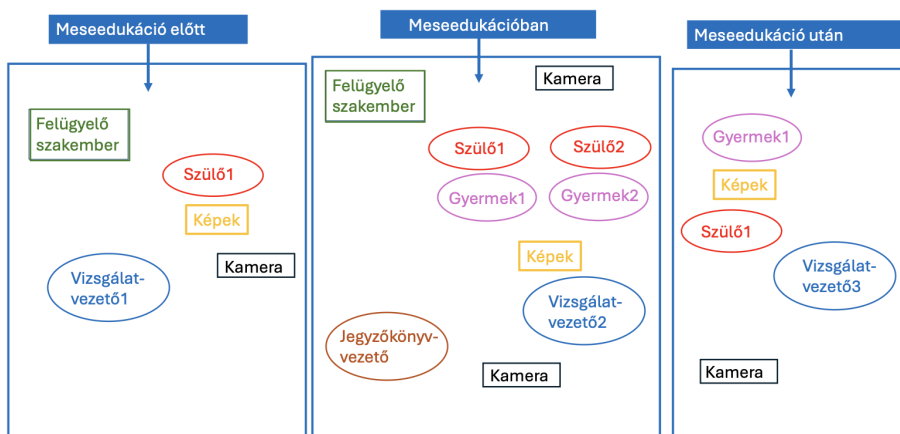
Vizsgálatunkban kvalitatív és kvantitatív kutatást egyaránt alkalmaztunk. A videóelemzések a szülők kommunikációs mintázatainak feltárására, illetve viselkedéseinek elemzésére szolgáltak. Videóelemzés során a második vizsgálati rész vezetőjének kommunikációs mintázatainak elemzése is ezzel a módszerrel történt.

A meseedukáció vizsgálata

A meseedukáció folyamata három szakaszban zajlott: (1) meseedukáció előtt: a szülő mesélt a vizsgálatvezetőnek, (2) meseedukáció: a vizsgálatvezető mesélt a gyermeknek és a szülőnek, (3) meseedukáció után: a szülő mesélt a gyermekének. A meseedukáció folyamatát az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra

A meseedukáció modellje

Az első vizsgálat: A szülő szabadszavas mesélése a szakembernek

A vizsgálat alkalmával arra kértük a szülőket, hogy az előre elkészített nyolc illusztrált képet használva meséljenek el szabadon egy történetet. A vizsgálatot a kutatócsoport egyik tagja, Kriston Noémi végezte. A vizsgálat során a szülővel szemben helyezkedett el a kamera, a kamera mellett pedig a vizsgálat vezetője. A terem sarkában pedig a felügyelő konduktor helyezkedett el.

A második vizsgálat: dajkanyelvi mesélés, szülőedukáció

Ezt a vizsgálati részt Szabó Kitti vezette, ő mesélt a szülőknél és gyermekeiknél a nyolc illusztrált kép használatával szabadon egy mesét. Ez a szakasz három alkalomból állt, az első alkalom során történt meg a szülőedukáció. A vizsgálat során a szülők és gyermekeik Szabó Kittivel szemben helyezkedtek el, a két rögzített kamera közül az egyik a vizsgálatvezető mellett, a szülővel és gyermekeikkel szemben, a másik kamera pedig mögöttük, Szabó Kittivel szemben. A teremben a felügyelő konduktor és a jegyzőkönyvvezető volt jelen.

A harmadik vizsgálat: szülői szabadszavas mesélés a gyermeknek

A harmadik vizsgálati rész két alkalomból állt, melyet Ferencz Eliza végzett, aki a vizsgálat során megfigyelő szerepben vett részt a délutáni, meghitt me-

sülés során, ahol a szülő mesélt gyermekének szabadon, a korábban használt nyolc illusztrációt használva (1. ábra).

Mérőeszközök

Meseeducáció előtt és után tájékozódásképpen megkérdeztük a szülőket. Az első (pre) kérdőív a szülői meseszokásokra, szerző- és meseismeretekre vonatkozott, míg a második (post) kérdőív a szülők meseprogrammal kapcsolatos visszajelzéseire irányult. A kikérdezésnek tájékozódás volt a célja, hogy előzetesen megismerjük a szülők mesélési szokásait.

A szabadszavas meséléshez képeket alkalmaztunk, amelyeket tipikus fejlődésmentű gyermekek körében előzetesen már kipróbáltunk (lásd Pintér, Szentgyörgyi & Gál, 2024). Az A/3-as méretű képek papíralapúak, a könnyű kezelhetőség, a többszöri felhasználás és az értékállóság érdekében fóliázottak (2. ábra). A nagyméretű képek jól láthatók, egyszerűek, az illusztráció szakirodalmi kritériumainak feltételezhetően megfelelnek (lásd Dénes, 2016).

2. ábra

*A szabadszavas meséléshez alkalmazott képek
(Forrás: Pintér, Szentgyörgyi & Gál, 2024)*

A szülők gyermeküknek közvetített mesemondásának elemzéséhez megfigyelési szempontsört készítettünk, amelyben figyelembe vettük a szakirodalomban ismert dajkanyelvi elemeket és osztenzív stimulusokat: a magasabb frekvenciájú beszédet, a szemkontaktus felvételét, a lassabb beszédtempót, a mimikát, az egyszerű mondatok használatát, a hangsúlyos beszédet, az erősebb artikulációt. Továbbá beemeltük a mesei motívumok megjelenését, az illusztráció alkalmazását és az otthonos légkör megteremtését is (3. táblázat).

2. táblázat

Dajkanyelvi elemek jelenlétét vizsgáló mérősor

A mesélés során alkalmazott dajkanyelvi eszközök	Megjelent (1)	Nem jelent meg (0)
Magasabb frekvenciájú beszéd (Saint-Georges et al., 2013)		
Szemkontaktus felvétele és megtartása (Ivaskó & Papp 2017)		
Lassabb beszédtempó (Harmati-Pap, Vadász, Kas & Tóth, 2021)		
Mimika alkalmazása (Schnell, 2016)		
Szünetek általi tagolás (Harmati-Pap, Vadász, Kas & Tóth, 2021)		
Egyszerű mondatok használata (Harmati-Papp, Vadász, Kas & Tóth, 2021)		
Hangsúlyos beszéd (Kátainé, 2006)		
Erősebb artikuláció használata (Kátainé, 2006)		
Mesei motívumok megjelenése (Mérei - V. Binet 1970)		
Illusztrációk alkalmazása (Pintér, Szentgyörgyi & Gál, 2024)		
Otthonos, nyugodt légkör megteremtése (Kádár, 2017)		

Adatelemzési eljárások

Az edukációs mesélések során a mesélés elemzéséhez, valamint az osztenzív stimulusok meglétének ellenőrzéséhez a két független megfigyelő, illetve a kutatócsoport tagjainak egyezését alkalmaztuk, amihez a megfigyelés módszerét (lásd Szokolszy, 2020; Pintér, 2023). vettük alapul. Az adatokat a vizsgálatvezető négy edukációs meséléséről készült videófelvevételek felhasználásával, a két független megfigyelő és a két kutatótárs megfigyeléseiből nyertük ki. Az egyes megfigyelési szempontok jelentését pontosan definiáltuk a megfigyelők számára, ezzel egyértelművé téve számukra azokat. Az eredménye-

ket táblázatban rögzítettük. A megfigyelésekhez a saját készítésű dajkanyelvi, tárgyi és környezeti elemeket tartalmazó mérősort alkalmaztuk (3. táblázat). A szülők edukáció előtti és utáni meséléseinek elemzéséhez szintén a két független megfigyelő és a kutatócsoport által végzett megfigyeléseket alkalmaztuk. Kutatásunkban két félig strukturált kérdőívet is alkalmaztunk.

A dajkanyelvi elemek jelenlétét vizsgáló mérősor megbízható működését két független értékelő közötti egyezés vizsgálatával ellenőriztük (l. Pintér, 2023). Konzultáltunk velük, hogyan végezzék a videófelvételek elemzését: jelen van a dajkanyelvi eszköz, ha hallható, érzékelhető a mesemondáskor; nincs jelen, ha nem hallható, nem érzékelhető. Amennyiben bizonytalan volt az értékelés során az értékelő egy-egy dajkanyelvi eszköz jelenlétének megítélésében, konzultáltunk annak elfogadásáról. A két független értékelővel külön-külön egyeztetünk arról, hogyan végezzék az értékelést: (1) az egyes dajkanyelvi eszközök alkalmazásának figyelembe vételéhez nézzék meg a vizsgálatvezető mesemondását, amit etalonnak tekintettek. (2) A két független értékelő a vizsgálatvezető mesemondását értékelte a mérősor alapján: megjelent az adott dajkanyelvi eszköz (1)/nem jelent meg az adott dajkanyelvi eszköz (0). (3) A megfigyelők közötti egyezést a megfigyelt (százalékos) egyezéssel fejeztük ki, amelyet az azonos kódolások számának és az összes kódolási döntés számának hányadosaként számítottunk. A százalékos egyezés a megfigyelők azonos döntéseinek arányát adja meg, ugyanakkor nem korrigál a véletlen egyezésre, ezért a kódolási eljárás következetességének leíró mutatójaként értelmeztük (l. Neuendorf, 2017). Az elemzés ezt követően a nyelvi mintázatokkal folytatódott.

Az eredmények bemutatása

Először a meseedukációban résztvevő szülők által kitöltött pre-kérdőív eredményeit mutatjuk be, majd az edukációs szabadszavas mesélés eredményeit részletezzük. Ezután a szülők edukáció előtti és edukáció utáni szabadszavas mesélésének összehasonlítását tárgyaljuk a dajkanyelvi és mesei elemek mentén, és a poszt-kérdőívben érkezett válaszokat mutatjuk be.

Végül összehasonlítjuk Harmati-Pap és munkatársai (2021) kutatásának eredményeit a saját kutatásunk eredményeivel.

A szülők mesélési szokásaira és a mesekönyvekre, illetve azok szerzőire vonatkozó kérdőív elemzésének eredményei

Kutatásunk első vizsgálati szakaszában a szülők számára tájékozódásképpen kiküldtünk egy kérdőívet, melynek célja a szülők mesélési szokásainak felmérése, illetve a mesekönyvekkel és azok szerzőivel kapcsolatos ismereteik feltérképezése volt. A kérdőívet mindkét szülő kitöltötte anonim módon. Ennek alapján azt találtuk, hogy a szülők rendkívül vegyes ismeretekkel és mesélési szokásokkal rendelkeznek: a klasszikus gyermekirodalmi írókat job-

ban ismerik, mint a kortárs szerzőket, például Benedek Elek, Móra Ferenc, Grimm fivérek. Mesélési szokásaikat tekintve pedig elmondhatjuk, hogy szeretik a meséket, és gyermekeiknek könyvből olvasva mesélnek, képi vagy illusztrált eszközöket csak az egyik szülő szokott alkalmazni a gyermekének szóló mesélése során.

Az edukációs céllal bemutatott szabadszavas mesélések eredményei

Arra a kérdésre, hogy működött-e a vizsgálatban résztvevő szülők bevonása a szülő-gyermek meseedukációban, a két független megfigyelő egyezését vettük vettük alapul. A videóelemzések alapján a két független értékelő úgy ítélte meg a mérősor alapján, hogy a szülők, amikor gyermeküknek meséltek, a négy mesélés során minden egyes dajkanyelvi eszköz megjelent, 100%-os volt az egyezés. Ennek az eredménynek az egyik feltételezett oka lehet a szülők otthoni mesélési szokásai, ugyanis többször mesélnek naponta a gyermeküknek a szülők, és valószínűsíthetően van gyakorlatuk ebben. Az teljes egyezés feltételezhetően magyarázható a vizsgálatvezető tudatos felkészültségével: a dajkanyelvi eszközöket szemléletesen alkalmazta, amelyeket könnyen átvehettek és megjeleníthettek a szülők is a saját mesélésükre. A harmadik feltételezett ok az lehet, hogy a mérősor olyan elemeket tartalmaz, amelyek valószínűleg strukturált módon jól megfigyelhetők és rögzíthetők. Ugyanakkor fontos megállapítanunk, hogy nemcsak a sikeres edukáció lehet a feltételezhető oka a teljes egyezésnek, hanem – a kevés elemszám miatt sejtetően – módszertani torzítás is, mint például a kutatásban résztvevők szerepének a helyzete egyszer nevelőként, máskor megfigyelőként. Mindezek miatt további vizsgálatra van szükség több résztvevő bevonásával, és a foglalkozások számának növelésével, hogy csökkenthessük az eredményekből adódó elfogultságot.

Az elsődleges gondozók (szülők) illusztrációkkal kísért szabadszavas mesélésének eredményei az edukáció előtt és után

Ezen részben a kutatásunk első és harmadik szakaszát mutatjuk be, valamint ismertetjük eredményeit, amelyek szorosan kapcsolódnak a tanulmányunk központi részét képező második vizsgálati részhez.

A vizsgálatunk első szakaszában azt figyeltük meg, hogyan mesélnek a szülők a meseedukáció előtt. A szülőknek nyolc kép felhasználásával kellett egy mesét alkotniuk és elmesélniük saját szavaikkal. Ez a nyolc kép megegyezett az edukációs mesélések képeivel. Mindkét szülő külön mesélt az első vizsgálati részt vezető kutatótársunknak. Célunk ezzel az volt, hogy szempontok alapján felmérjük a szülők szabadszavas meséléseit. Megfigyeltük, hogy a szülők használják-e mind a nyolc illusztrációt. Fontos volt az is, hogy

milyen terjedelemben mesélnek, valamint az egyes dajkanyelvi és mesei elemek milyen mértékben jelennek meg náluk.

Kutatásunk harmadik vizsgálati részében arra voltunk kíváncsiak, hogy a meseedukáció hogyan hatott a szülők szabadszavas meséléseire. Elsődleges célunk volt feltárni azt, hogy a második vizsgálati rész vezetőjének edukációs meséléseiből milyen elemeket építettek be a szülők a saját mesélésükbe. Ezen vizsgálati részben a szülők a délutáni alvást megelőzően meséltek gyermekeiknek a harmadik vizsgálati rész vezetőjének jelenlétében.

A következőkben ezen két vizsgálati rész eredményeit mutatjuk be, valamint hasonlítjuk össze a két független megfigyelő, valamint kutatótársaink által megfigyelt szempontok alapján, melyeket táblázatokba rendeztünk. A 4. táblázatban az edukáció előtti és utáni mesélések eredményeit mutatjuk be Sz1 körében.

3. táblázat

Az edukáció előtti és utáni mesélés eredményei Sz1 körében a független megfigyelők és kutatótársak megfigyelései alapján

Sz1 meséléseinek eredményei		
Megfigyelési szempontok	Edukáció előtt	Edukáció után
Mesei elemek	Mesés karakterek, mesés helyszínek, mesés (szó) fordulatok/ formulák	Mesés karakterek, mesés helyszínek, mesés (szó) fordulatok/ formulák, átváltozás motívuma, mesei túlzás, mesei tárgyak
Mesekezdő és mesezáró formulák	Kezdő: Megjelent Záró: Megjelent	Kezdő: Nem jelent meg Záró: Megjelent
Dajkanyelvi elemek	Ismétlések, egyszerű mondatok és szavak használata, szemkontaktus	Intonáció, lassú beszédtempó, szemkontaktus felvétele és megtartása, ismétlések, hangutánzás, mimika alkalmazása, szünetek általi tagolás, illusztrációk alkalmazása
Mondatok száma	39	42
Illusztrációk alkalmazása	Megjelent	Megjelent
Mondatok száma egy képről	Négy mondat/ kép	Öt mondat/ kép

A 4. táblázat Sz1 szabadszavas meséléseit foglalja össze. Bal oldali oszlopban láthatjuk a kutatócsoportunk által összeállított megfigyelési szempontokat, középső oszlopban az edukáció előtti mesélés eredményeit, jobb oldalon pedig az az utáni részt. A táblázat alapján jól látható, hogy az edukáció előtt kevesebb mesei elemet alkalmazott, mint az edukáció után. A mesekezdő formula csak az edukáció előtti mesélésben jelent meg, azonban a mesezá-

ró formulát mindkét mesélése során alkalmazta. Dajkanyelvi elemek tekintetében is gazdagodott a mesélése az edukáció után. A videóelemzés és a mondatok száma alátámasztja, hogy színesebb mesét alkotott a második mesélésnél. Érdekes megfigyelés volt azonban, hogy gyermekének összetettebb mondatokban mesélt, mint az edukáció előtt az első vizsgálati részt vezetőnek. Illusztrációkat mind a két vizsgálati részben alkalmazott, azonban az edukáció után átlagosan több mondatot mesélt egy képről.

A 4. táblázatban Sz2 szabadszavas meséléseit hasonlítjuk össze az edukáció előtt és után.

4. táblázat

Az edukáció előtti és utáni mesélés eredményei Sz2 körében a független megfigyelők és kutatótársak megfigyelései alapján

Sz2 meséléseinek eredményei		
Megfigyelési szempontok	Edukáció előtt	Edukáció után
Mesei elemek	Mesés karakterek, mesés helyszínek, mesés (szó) fordulatok/ formulák	Mesés karakterek, mesés helyszínek, mesés (szó) fordulatok/ formulák, mesei tárgyak
Mesekezdő és mesezáró formulák	Kezdő: Megjelent Záró: Megjelent	Kezdő: Megjelent Záró: Megjelent
Dajkanyelvi elemek	Ismétlések, szemkontaktus	Intonáció, lassú beszédtempó, szemkontaktus felvétele és megtartása, ismétlések, hangutánzás, mimika alkalmazása, szünetek általi tagolás
Mondatok száma	25	50
Illusztrációk alkalmazása	Megjelent	Megjelent
Mondatok száma egy képről	Három/ kép	Öt mondat/ kép

A 4. táblázat Sz2 meséléseit foglalja össze ugyanolyan felépítésben, ahogy az első táblázatnál kifejtettük. Sz2 esetében is megfigyelhető, hogy az edukáció előtt kevesebb mesei elemet alkalmazott, mint utána. A mesekezdő és mesezáró formulák mindkét vizsgálati részben egyaránt jelen voltak. Dajkanyelvi elemek tekintetében lényeges különbség figyelhető meg az edukáció utáni mesélés során. Megállapítható, hogy több dajkanyelvi elemet alkalmazott a második mesélésénél, mint az elsőnél. A mondatok számából, valamint a videóelemzések alapján megállapíthatjuk, hogy részletgazdagabban, színesebben mesélt gyermekének az edukáció után. Az illusztrációkat mindkét vizsgálati részben alkalmazta, azonban egy képről átlagosan több mondatot mondott a második mesélés során.

Mindezekből arra következtethetünk, hogy az edukáció mindkét szülő körében sikeresen elérte célját. Az eredmények igazolják, hogy Sz1 és Sz2

túlnyomó többségben beépítette azokat az osztenzív stimulusokat a mesélésébe, amelyeket a meseedukáció során alkalmaztunk. Az edukáció utáni meséléskor mesei és dajkanyelvi elemek közül lényegesen többet alkalmazott mindkét szülő, valamint az illusztrációkat is hangsúlyosabban alkalmazták. Elmondható, hogy ebben a vizsgálatban a szülők színesebb, eseménydúsabb meséket alkottak, amelyekben több párbeszédet alkalmaztak a szereplők között. Ezek az eredmények ugyanakkor körültekintően értelmezhetők.

A meseedukáció sikerességét feltételezhetően a szülők visszajelzései is igazolhatják, amelyeket a vizsgálat után kiküldött post kérdőív alapján állapíthatunk meg. Arra a kérdésre, hogy hasznosnak találták-e az edukációs vizsgálati részt vezető meséléseit, az alábbi válaszokat adták: „Igen, tetszett a nyelvezete, színes fordulatok voltak benne.”, illetve „Nagyon jó volt! Nagyon tetszett és hasznos volt. Tudtam tanulni abból, ahogyan meséltek.” A meseedukáció ajánlására kapott válaszok alapján mindkét szülő egyaránt ajánlaná más szülőknek is. A mesélések során alkalmazott illusztrációkat jól értelmezhetőnek, igényesnek, illetve megfelelő méretűnek találták. A válaszokból az is kiderül, hogy mindkét szülő zavarban érezte magát, amikor elsőnek kellett történetet alkotnia és mesélnie. A szituációból fakadóan nem feltétlen úgy meséltek, mint az otthoni környezetükben, ami a vizsgálat intézményes kontextusa okozhatott feltételezhetően. A szülőktől a meseedukációra irányulóan pozitív visszajelzések érkeztek és hasznosnak találták.

Kutatásunk eredményeit összevetve Harmati-Pap és munkatársai (2021) eredményeivel hasonlóságokat és eltéréseket is találtunk. Esetünkben a szülők a gyermeküknek való mesélése során több mondatot mondtak, nagyobb és gazdagabb szókinccset használtak, mint a felnőtteknek szóló beszédben. Ez azzal magyarázható, hogy valószínűsíthetően a szülők tanító szándéka érvényesülhet a gyermeküköz való beszéd során, feltételezhetően ezért jobban magyarázzák mondanivalójukat.

Harmati-Pap és munkatársai (2021) eredményeivel egybeesik, hogy a szülők a gyermekeknek szóló mesélés során több dajkanyelvi elemet – lassabb beszédtempót és ismétléseket – alkalmaznak, mint a felnőtteknek szóló mesélés alkalmával. Harmati-Pap és munkatársai (2021) kutatásában a gyermeküknek szóló mesélés alkalmával a szülők egyszerűbb mondatokat alkalmaztak, mint a felnőtthöz szóló mesélés során. Jelen kutatásunk során azonban a szülők gyermekeik felé sokkal összetettebb és hosszabb mondatokat mondtak.

Összegzés, következtetések

Feltáró jellegű esettanulmányunkban két atipikus fejlődésmenetű gyermeket nevelő szülő szabadszavas mesemondását vizsgáltuk meseedukáció előtt és után. Pilotkutatásunk középpontjában egy olyan, szülők számára kidolgozott meseedukáció állt, ami a dajkanyelvi (IDS) elemek megjelenését vizsgálta saját fejlesztésű megfigyelési mérőssal. Eredményeink alapján csak nagyon

körültekintő megállapításokat tehetünk. A szülők bevonása a pilot mintában megvalósíthatónak bizonyult, ami valószínűsíthetően annak köszönhető, hogy a meseedukáció felkészítése strukturált keretek között valósult meg (például előzetes konzultáció a szakemberekkel, megfigyelők felkészítése, feladatok elvégzése a vizsgálati protokoll alapján). Eredményeink alapján mindkét szülő szabadszavas mesélésében megjelentek dajkanyelvi elemek (mint például a magasabb frekvenciájú beszéd alkalmazása), illetve a mesei elemek is. A videófelvételek elemzése alapján megfigyelhető volt, hogy a jelen vizsgálati kontextusban – intenzív intervallum konduktív nevelési környezetben – a szülők nagyobb terjedelemben, több párbeszéddel, hangsúlyosabb osztrénzív stimulusokkal meséltek. A megfigyelések alapján továbbá az is figyelmet érdemlő, hogy a mesélési helyzetekben szemkontaktus és közös figyelmi fókusz megjelenése volt tapasztalható, ami valószínűsíthetően a kötődés és az interakció megjelenésének kitapintható jeleire utalhat.

Annak ellenére, hogy pilotkutatásunk eredményeit csak vizsgálatunk kontextusán belül tudjuk értelmezni, mégis több kérdést is fölvethetnek. Az egyik kérdés Harmati-Papp és munkatársai (2021) kutatásaihoz kapcsolódik, akik az IDS egyszerűsödését hangsúlyozzák tipikus fejlődésmentű gyermekek esetében. Vizsgálatunkban ezzel szemben az derült ki, hogy a szülők gyermekük felé irányuló mesélésük során összetettebb mondatokat is alkalmaztak. Felmerül a kérdés tehát, vajon ez a jelenség a fejlesztő—tanító—magyarázó szándék következménye lehet-e az atipikus fejlődésmentű gyermekek kontextusában, esetlegesen lehetséges-e hogy az atipikus fejlődésmentű gyermekek szülei fokozott fejlesztő attitűddel fordulnak gyermekük felé, és ez a nyelvi komplexitás növekedésében is tükröződhet. Vagy feltételezhetően a mesélési helyzet – különösen a megfigyelt, videóval rögzített szituáció – válthat-e ki egy „teljesítményorientált” beszédmódot a szülőkben

További dilemmát jelent a mérőeszköz érzékenysége. A 0/1 alapú jelenlét–hiány jelölés alkalmas volt a dajkanyelvi elemek rögzítésére, ugyanakkor nem feltétlenül képes megragadni a minőségi különbségeket (például a mesék ismétlésének funkcióját, a prozódia finomságait vagy az interakció dinamikáját). Ebből fakadóan kérdéses, hogy a kimutatott „nyelvi gazdagodás” mennyiben mennyiségi és mennyiben valóban minőségi természetű.

A kutatás korlátai és pedagógiai hasznosíthatósága

Munkánk pilot jellegéből fakadóan csak kevés elemszámmal dolgoztunk, ami lehetővé teszi a feladatok és eljárások kipróbálását és elemzését, széles körű, messzemenő következtetések levonására azonban nem alkalmas, és nem is volt célunk. A feladathelyzetek kontextuális jellege ad választ a vizsgálati elrendezésünk felépítésére, és ez meghatározza az alkalmazhatóságot, a hasznosíthatóságot a maga korlátaival egyetemben. Egyes elemei értelmezhetők, mások nem különböző vizsgálati helyzetekben. A vizsgálatunk kon-

textusához hasonló élethelyzetekben feltételezhetően kaphatunk hasonló eredményeket, míg másokban eltérő eredmények szülehetnek.

A vizsgálatunk során számos tényező okozhatott torzítást. Ezek egy része az eszközök beállításából adódik, mint például az általunk használt kamerák beállításai, használata vagy a képek használatának apróbb eltérései a mesélés alatt. Ugyancsak torzító tényezőnek tekinthetők a megfigyelők, akik az intézményben különböző feladathelyzetekben vannak jelen (intézményben tanuló hallgatók és oktatók, gyermekekkel foglalkozó szakemberek, kutatók és szakfeladatot ellátók). Esetükben előfordulhat az intézményhez, feladathelyzethez társítható elfogultság különböző eshetősége, amit vizsgálatunkban igyekeztünk figyelembe venni, melyet a vizsgálati protokollunkban is szem előtt tartottunk.

Vizsgálati elrendezésükben számos tényezőt is azonosíthatunk, amelyek a mmesmondási helyzet következő tényezőihez kapcsolódnak: a mesélő és a mesebefogadó különböző adottságai és attitűdje, a szabadszavas mesélés stratégiája, a meséléshez választott és társított képek és illusztrációk alkalmazása.

Torzító tényezőként tekinthetünk a szülők posztkérdőíves válaszára is. Kiderült ugyanis, hogy a szülők zavarban érezhették magukat az első mesélési helyzetben. Így nem zárható ki, hogy a meseedukáció utáni javulás valószínűsíthetően a helyzethez való alkalmazkodásnak, esetlegesen a szülői „teljesítménykényszernek” vagy az ismételt mérés hatásának tudható be. Módszertani korlátot jelent a pilotkutatásunkban alkalmazott mérősor, mivel ez csak a dajkanyelvi eszközök jelenlétét rögzíti 0/1 kóddal, így a szülők mesélésének az árnyaltabb tényezőit (például a mesélés expresszív érzései, a katarzis átélése), vagy ami az előbbi problémákat feltárni igyekezne, nem vizsgálja.

Feltáró jellegű pilotkutatásunk pedagógiai hasznosíthatósága ugyanakkor abban rejlik, hogy feltételezhetően modellértékűen mutatja be, miként illeszthető be a szabadszavas mesélés a konduktív nevelési programba anélkül, hogy megzavarná annak strukturált nevelési és tanulási kereteit.

A kutatás további lehetőségei

Jelen kutatásunk pilot jelleggel rámutatott arra, hogy a szabadszavas mesélésre épülő, strukturált szülőedukáció valószínűleg ígéretes eszköz lehet az atipikus fejlődésmenetű gyermekek nevelő családok támogatásában. Ugyanakkor az eredmények értelmezése nagyfokú körütekintést igényel, és további, módszertanilag megerősített vizsgálatok szükségesek a következtetések megalapozásához.

Eredményeink ugyanakkor több irányban nyitnak lehetőséget további vizsgálatok számára. Indokolt lenne például nagyobb elemszámú minta bevonása, valamint kontrollcsoport alkalmazása (pl. meseedukációban nem részesülő szülők), hogy pontosabban mérhető legyen az intervenció hatása.

A rövid intervallumú pre–post vizsgálat helyett hosszabb távú utánkövetés szükséges annak megértéséhez, hogy a dajkanyelvi és mesei elemek beépülése tartós változást eredményez-e a szülői kommunikációban. Jövőbeli kutatásokban érdemes lenne diskurzuselemzési, prozódiai vagy lexikai diverzitást mérő módszereket alkalmazni, amelyek árnyaltabban képesek megragadni a minőségi különbségeket. Figyelmet érdemlő kutatás lehet a szülői attitűd és szerepfelfogás vizsgálata, amelyre Pintér, Szilágyi & Gál (2025) kutatása is rávilágít. Fontos kérdés ugyanis az, hogy a szülők inkább fejlesztő szerepben, vagy inkább élménymegosztó, kapcsolódó szerepben élnek-e meg a mesélést, és ez vajon miként hat nyelvi mintázataikra.

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük az Egységes Konduktív Pedagógiai Módszertani Intézmény egyik vezetőjének, Gruber Mónikának a vizsgálat lefolytatásának támogatását, továbbá Jakab Rékának és Kiss Dávidnak a segítséget a szülők bevonásában és a vizsgálat lebonyolításában. Külön köszönjük a szülőknek hogy részt vettek a vizsgálatunkban, végül köszönjük azoknak hallgatóknak és szakembereknek a munkáját, akik segítettek a független megfigyelőket a videofelvételek elemzésében.

Irodalom

- Dénes, G. (2016). Milyen a jó gyermekkönyv-illusztráció? *Magyar Közoktatás*, 12, 12.
- Fejes, J. B., Kelemen, V. & Szűcs, N. (2013). Szülők mentorálása a hátrányos helyzet átörökítésének megelőzése érdekében. SZTE JGYPK. https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/9009/1/Fejes_Kelemen_Szucs_hun.pdf (2025.08.16.)
- Gósy, M. (2005). *Pszicholingvisztika*. Osiris Kiadó.
- Harmati-Pap, V., Vadász, N., Kas, B. & Tóth, I. (2021). Anyai dajkanyelvi narratívák lexikai és szintaktikai jellemzőinek longitudinális vizsgálata. *Beszédtudomány–Speech Science*, 207–242. <https://doi.org/10.15775/Besztud.2021.207-242>
- Ivaskó, L. & Papp, M. (2017). A kulturálisan releváns információ átadása mint az emberi nyelvhasználat egy sajátos lehetősége. In Szecsényi T. & Németh T. E. (Eds.), *Stratégiák és kultúrák. Tanulmányok Kenesei István 70. születésnapjára* (pp. 21–35). JatePress. https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/15093/1/KI70_Ivasko.pdf (2025.08.16.)
- Juhász, V. (2021). A mesélés, képeskönyv-nézegetés szerepe a literációs nevelésben. In Basch, É., Erdei, T. & Juhász, V. (Eds.), *Határtalan nyelvészet alkalmazásban, határtalan alkalmazás a nyelvészetben 2.* (pp. 11–25.). Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Magyar és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. <https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/27703/3/32464953.pdf> (2026. 02. 14.)
- Kádár, A. (2017). A mesélés rítusa. *Magiszter*, 15(1), 61–71. https://epa.oszk.hu/03900/03976/00007/pdf/EPA03976_magiszter_2017_01_064-071.pdf

- Kállay, Zs. & Pásztoriné, T. I. (2023). A konduktív nevelési program és a nevelés kapcsolata, azaz a konduktív nevelési folyamat tartalma és időkerete. In: Földes, R., Kollega-Tarsoly, I. & Túri, I. (Eds.). *A konduktív pedagógia alapelvei és módszertana* (pp. 61–83). Semmelweis Egyetem Pető Ándrás Kar, Budapest.
- Mérei, F. & V. Binet, Á. (2006; 15. kiadás). *Gyermeklélektan*. Medicina Kiadó.
- Nyitrai, Á. (2015). A bölcsődés gyermek és a mese. *Autonomy and Responsibility, Journal of Educational Sciences, 1*(2), 47–51.
- Papp, M. & Ivaskó, L. (2017). Hogyan mesélünk? A mesemondás mint természetes pedagógiai eszköz. In Prax, L. & Hoss, A. (Eds.), *Találkozások az anyanyelvi nevelésben 3.* (pp. 65–173). Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi Tanszék . https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/15095/13/talkk_v5_Papp-Ivasko.pdf (2025.08.16.)
- Pintér, H. & Molnár, P. (2019). A cerebralis paresis intervenció-kutatások kirajzolódó problématerületei a nemzetközi folyóiratokban publikált szisztematikus összegző tanulmányok és metaelemzések témamodelljével. *Tudomány és Hivatás, 3*, 11–37. https://epa.hu/04100/04185/00004/pdf/EPA04185_tudomany_es_hivatas_2019_02.pdf#page=11 (2025.08.17.)
- Pintér, H. & Molnár, P. (2019). Írást segítő és gátló tényezők egyetemi hallgatók körében. *Iskolakultúra, 29*(10), 35–65. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.10.35>
- Pintér, H., Gál, F. & Molnár, P. (2022). The professional network underlying cerebral palsy intervention research based on systematic reviews and meta-analyses published in international journals: authors' communities, institutional networks, and international collaboration. *Heliyon, 8*(6). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09718>
- Pintér, H. (2023). A megfigyelés kutatási módszer alkalmazása a BA szintű szakdolgozati kutatásokban. *Tudomány és Hivatás, 7*(6), 91–105. https://semmelweis.hu/pak/files/2023/07/Tudomany-es-Hivatas_2023_1.pdf#page=74 (2026. 02. 14)
- Pintér, H., Szentgyörgyi, N. & Gál, F. (2024). Illusztrációval és illusztráció nélkül közvetített mese befogadásának validitásvizsgálata óvodások körében. *Anyanyelv-pedagógia, 4*(2). <https://doi.org/10.21030/anyp.2024.4.2>
- Pintér, H. (2019). A mesemondás és a mesebefogadás hatásai az óvodás gyermekekre és a halmozottan sérült cerebrális paresis-es gyermekek mesélési folyamatainak tipikustól eltérő vonásai (Összegző tanulmány). *Tudomány és Hivatás, 3*(1), 11–22. https://semmelweis.hu/pak/files/2019/06/Tudom%C3%A1ny-%C3%A9s-Hivat%C3%A1s_2019_1.pdf#page=11 (2025. 06.18.)
- Pintér, H., Szilágyi, D. & Gál, F. (2025). A mesélő szülő: Szülők ösztönzésére és bevonására irányuló meseolvasási program validitásvizsgálata. *Anyanyelv-pedagógia, 18*(4.), 1–17. <https://doi.org/10.21030/anyp.2025.4.1>
- Phillips, J. (1973). Syntax and vocabulary of mother's speech to young children: Age and sex comparisons. *Child Development, 44*(1), 182–185. <https://doi.org/10.2307/1127699>

- Saint-Georges, C., Chetouani, M., Cassel, R., Apicella, F., Mahdhaoui, A., Muratori, F., Laznik, M.-C. & Cohen, D. (2013). Motherese in interaction: At the cross-road of emotion and cognition? (A systematic review). *Plos One*, 8(10), e78103. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0078103>
- Svoboda, M., Chládková, K., Kocjančič Antolík, T., Paillereau, N., & Slížková, P. (2023). Vowel length in infant-directed speech: the realisation of short-long contrasts in Czech IDS. *Proceedings of the 20th ICPhS*. Prague, 2363-2367. https://www.internationalphoneticassociation.org/icphs-proceedings/ICPhS2023/full_papers/350.pdf (2025. 08.18.)
- Szinger, V. (2008). Mese az óvodában. *Fordulópont*, 39, 64–72. https://www.fordulopont.hu/_FP-39_szinger.pdf (2025. 08.18.)
- Szokolszky, Á. (2020). *A pszichológiai kutatás módszertana*. Osiris Kiadó.
- Tass, I. P. (2018). Óvodás életkorú mozgássérült gyermekek fejlődési eredményei konduktív nevelés során. *Különleges Bánásmód-Interdiszciplináris folyóirat*, 4(3), 55–69. <https://doi.org/10.18458/KB.2018.3.55>
- Zóka, K. (2007). A meseválasztás kérdései az óvodában. *Könyv és Nevelés*, 2, 43-51. https://efolyoirat.oszk.hu/01200/01245/00034/pdf/zk_0702.pdf (2025. 08.18.)
- Zsolnai, A. (2008). A szociális készségek fejlődése és fejlesztése gyermekkorban. *Iskolakultúra*, 2, 119–140. https://misc.bibl.u-szeged.hu/45532/1/iol_2008_001_119-140.pdf (2025. 08.18.)

Internetes hivatkozás

Egységes Konduktív Pedagógiai Módszertani Intézmény (EKPMI): <https://semmelweis.hu/peto-ekpmi/szakszolgalat-2/intenziv-bentlako-mamas-csoportos-fejlesztos/>

Analysis of communication patterns of parents raising children with atypical development who participated in fairy tale education in a conductive educational environment: pilot study

The present study aims to investigate the infant-directed speech (IDS) storytelling practices of primary caregivers of children with atypical developmental trajectories, with particular attention to the lexical and syntactic features of IDS. The research was conducted with parents of children attending the Intensive Interval Conductive Education Group, and was informed by the study of Harmati-Pap *et al.* (2021). A mixed-methods approach was applied, combining qualitative methods (observation, content analysis) with quantitative instruments (two semi-structured questionnaires). The study was carried out by a three-member research team. Our findings suggest that parent education based on free-form storytelling may contribute to the development of more effective parental storytelling practices. The measurement tool we designed proved to be appropriate for the implementation of the study. While part of our results

align with the conclusions of Harmati-Pap *et al.* (2021), our research also revealed that parents of children with atypical development tended to employ more complex sentence structures and a richer vocabulary, which distinguishes our findings from those of previous studies.

Keywords:

communication, freeform storytelling, infant-directed speech, parenting education, conductive education